

УДК 343.225

НЕОСУДНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Зайцев О. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права,
заступник декана Інституту підготовки кадрів
для органів прокуратури України
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

Маслова О. О.,

студентка 4 курсу Інституту підготовки
кадрів для органів прокуратури України
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

Анотація: У статті розглянуті положення про неосудність в законодавстві зарубіжних країн основних правових систем. Проведений аналіз формули неосудності. Виділені основні тенденції розвитку поняття неосудності в романо-германській, англо-саксонській і соціалістичній системах права та країн – колишніх республік СРСР.

Ключові слова: неосудність, правова система, критерії неосудності, примусові заходи медичного характеру.

Анотация: В статье рассмотрены положения о невменяемости в законодательстве зарубежных государств основных правовых систем. Проведен анализ формулы невменяемости. Выделены основные тенденции развития понятия невменяемости в романо-германской, англо-саксонской и социалистической системах права и государств – бывших республик СССР.

Ключевые слова: невменяемость, правовая система, критерии невменяемости, принудительные меры медицинского характера.

Annotation: In the article positions are considered about diminished responsibility in the legislation of the foreign states of the basic legal systems. The analysis of formula of diminished responsibility is conducted. Basic progress of concept of diminished responsibility trends are distinguished in romano-german, anglosaxon and socialistic systems of right and states of former republics of the USSR.

Key words: diminished responsibility, legal system, criteria of diminished responsibility, force events of medical character.

У кримінальному законодавстві України вперше у 2001 році закріплено поняття осудності (ч. 1 ст. 19). Поряд з осудністю, у КК закріплено поняття неосудності (ч. 2 ст. 19). Сформульовані у ч. 2 ст. 19 КК України ознаки неосудності прийнято називати формулою [1, с. 61-62]. Формула неосудності складається з двох критеріїв – медичного (біологічного) та юридичного (психологічного), які виступають у єдності. У науці кримінального права формування ознак неосудності пройшло тривалий шлях. Саме в аспекті порівняльного аналізу викликає інтерес розвиток цього поняття у законодавстві зарубіжних країн основних правових систем.

Зарубіжне законодавство класифікується за правовими системами, до основних систем права відносять: 1) романо-германську; 2) загального права (англосаксонську) та 3) соціалістичну [2, с. 21, 25].

Романо-германська система включає право країн, у яких юридична наука склалася на основі римського права. У цій правовій системі на першому плані знаходяться норми права, які розглядаються як норми поведінки, що відповідають вимогам справедливості і моралі. На теперішній час романо-германська правова система поширилась на Латинську Америку, Японію, Індонезію та країни Близького Сходу [2, с. 21, 29].

Уперше стаття про неосудність була законодавчо закріплена у Кримінальному кодексі Франції

1810 року. Тому уявляється правильним розпочати розгляд зарубіжного кримінального законодавства з Франції. Стаття 122-1 КК Франції не має назви, що характерно для всіх статей кодексу, але перша її частина присвячена опису такого стану, що у кримінальному праві України називається неосудністю. «Не підлягає кримінальній відповідальності особа яка в момент вчинення злочинного діяння була схильною до психічного розладу, що позбавив її здатності усвідомлювати та контролювати свої дії» [3, с. 79-80].

Як бачимо, поняття неосудності, закріплене у **КК Франції** містить два обов'язкових критерії: медичний та юридичний. Медичний критерій враховує всі можливі розлади психіки, і виражений словами «схильність до психічного розладу», що складно розтлумачити без знань в галузі психіатрії.

Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччина (ФРН) 1975 року, на відміну від КК Франції, більш ширше характеризує зміст поняття неосудності, зокрема медичного критерію, та перераховує можливі хворобливі стани психіки. §20 під назвою «Неосудність внаслідок психічних розладів» передбачає що, «без вини діє той, хто при скоєнні діяння, внаслідок хворобливого психічного розладу, глибокого розладу свідомості, слабоумства або іншого тяжкого психічного відхилення, не здатен усвідомлювати протиправність діяння або діяти з усвідомленням їх протиправності». Особливістю норми є вказівка на відсутність вини неосудної особи.

До такої категорії осіб на підставі §63 «Поміщення в психіатричну лікарню» застосовують примусові заходи медичного характеру [4, с. 36-38].

Досить докладно питання про неосудність регламентовано у *КК Швеїцарії* 1937 року. У ст. 10 «Неосудність» вказано «хто внаслідок психічної хвороби, слабоумства або тяжкого потьмарення свідомості на момент скоєння злочинного діяння не був здатен усвідомлювати протиправності свого злочинного діяння або діяти з усвідомленням цієї протиправності не підлягає кримінальній відповідальності». Положення про неосудність не застосовується, якщо особа сама викликала тяжку зміну або розлад свідомості із наміром вчинити злочин (ст. 12). Судді надається право за висновком експертів, направити хворого до лікувального закладу або притулку. «Якщо хворий не несе загрози для інших осіб можна обмежитись амбулаторним лікуванням» ст.43 «Заходи застосовані до психічно хворих» [5, с. 8-9].

У *КК Іспанії* 1995 року немає спеціальної статті, присвяченої неосудності. Разом із тим, ст. 21 цього кодексу містить перелік обставин при наявності яких особа не несе кримінальної відповідальності. Відповідно до ч. 1 ст. 21 не підлягає кримінальній відповідальності «той, хто в момент скоєння кримінального діяння з причини психічного відхилення не міг усвідомлювати протиправності скоєного ним діяння або керувати своїми діями». У ч. 3 попередньої статті також зазначається «той, хто страждає психічним розладом, який супроводжується нездатністю усвідомлювати дійсність з народження або дитинства». Ст. 21 досить лаконічно регламентує положення про неосудність, не приділяючи достатньої уваги медичному критерію. У цьому кодексі також немає спеціальної статті, яка б вказувала на правові наслідки визнання особи неосудною, однак в ст. 101 *КК Іспанії* міститься перелік заходів безпеки, що можуть бути застосовані до неосудних осіб [6, с. 18].

У *КК Польщі* 1998 року у главі III «Виключення кримінальної відповідальності» зокрема в §1 ст. 31, яка немає назви, відзначено: «не скоює злочину той, хто через психічне захворювання, розумову відсталість або інший розлад психічної діяльності не міг під час скоєння діяння розуміти його значення або керувати своєю поведінкою». Однак відповідно до §3 зазначеної статті «положення §1 не застосовується, якщо винний знаходився в стані алкогольного сп'яніння або під впливом одурманюючих засобів, що призвело до неосудності або обмеженої осудності, котре він передбачав або міг передбачити». У главі X «Захисні заходи» §1 ст. 94 зазначається, що на підставі постанови суду неосудна особа поміщується до відповідного психіатричного закладу [7, с. 15].

Згідно *КК Голландії* 1886 року правопорушники, які в момент діяння характеризувалися як особи з недостатнім розвитком або у яких було хворобливе порушення розумової діяльності можуть за розпорядженням суду бути піддані відповідному догляду та піклуванню, якщо цього вимагає безпека інших громадян (ст. 37a). Примусове лікування може застосовуватися роками (ст. 38d *КК Голландії*). У *КК Голландії* відсутня стаття про неосудність, однак досить поверхнево охарактеризовано хворобливий

стан особи, яка не може нести кримінальну відповідальність [8, с. 20-21].

КК Данії 1930 року у ч. 1 §16 закріплює положення про неосудність згідно з яким «особи, які під час вчинення діяння не розуміли своїх дій у зв'язку з психічним захворюванням або станом спорідненим з психічним захворюванням, не підлягають покаранню. Теж саме застосовується до осіб психічно неповноцінних у тяжкій формі. Якщо обвинувачений тимчасово знаходився у стані психічного розладу або у стані спорідненим до психічного захворювання в результаті вживання алкоголю або інших одурманюючих речовин, він в особливих випадках може бути покараний». Кодексом передбачені у §68 заходи безпеки, які можливо застосувати до неосудних осіб [9, с. 21].

Згідно з *КК Швеції* 1962 року відповідно до ст. 6 гл. 30 «Про вибір санкції» «особа, яка вчиняє злочин під впливом серйозного психічного розладу, не може бути засуджена до тюремного ув'язнення. Якщо у такому випадку суд також визначить, що жодна інша санкція не може бути призначена, то засуджений повинен бути повністю звільнений від санкції». Відповідно до ст. 3 гл. 31 «Про передачу на спеціальне піклування», якщо особа, яка вчинила злочин, за яке санкція не може бути обмежена штрафом, страждає серйозним психічним розладом, то суд може передати його на судово-психіатричне піклування, якщо, з огляду на його психічний стан і особисті обставини, потрібне поміщення на піклування до психіатричної установи, котре поєднується із позбавленням волі та іншими примусовими заходами [10, с. 122, 130].

Англосаксонська правова система або система загального права є однією з найбільш впливових і розповсюджених правових систем сучасності. Давид Рене зауважує, що сфера застосування англійського права обмежується лише Англією та Уельсом. Воно не є правом ні Об'єднаного Королівства ні Великобританії, оскільки такі складові частини як: Північна Ірландія, Шотландія острова Ла-Манш та Мен не підпорядковуються англійському законодавству. Англійське право завжди було і залишається зразком для правових систем більшості англомовних країн [11, с. 352-353].

Відмінність англосаксонського права від континентального романо-германського полягає в такому: по-перше, англійське право по своїй природі є «судовим правом». Це означає, що в основу загального права покладені рішення королівських (вестмінстерських) судів в Англії, у США рішення Верховного суду з питань конституційності законів, у Канаді та Австралії вердикти судових інстанцій з аналогічних спірних питань у законодавстві. Судові рішення з різних питань складають основу англосаксонського (загального) права і на теперішній час. По-друге, англійське право у порівнянні з іншими правовими системами має яскраво виражений характер прецедентного права і повної відсутності кодифікованого законодавства [11, с. 358-360].

Незважаючи на відсутність в Англії кодифікованого кримінального законодавства, спроби його кодифікувати починалися неодноразово і були цілком цілеспрямованими. Першим вельми реальним кроком до кодифікації було створення у 1833 році

Королівської комісії з кримінального права для зведення в один статут усіх статутів та узаконень, що стосувались злочинів. У 1843 р. комісія представила проект кримінального кодексу, але він так і не був прийнятий. У 1877 р. Джеймсом Стівеном були опубліковані «Дігести кримінального права» – подоба кримінального кодексу, поділені на умовні Загальну й Особливу частини, глави і статті, який у 1879 р. було передано на розгляд парламенту, але через певні причини так і не прийнято. Проте саме цей проект став основою для чинних до сьогодні кримінальних кодексів Канади (1892), Нігерії (1916), Нової Зеландії (1961) і принаймні трьох штатів Австралії – Куїнсленд (1899), Західна Австралія (1913) і Тасманія (1924).

Англійське кримінальне право формулює неосудність за так званими Правилами Макнатена. Приводом до їх появи стало вбивство у 1843 році Едуарда Друммонда. Завдяки цій судовій справі в англійському кримінальному праві з'явилося поняття неосудності, що використовується вже близько 160 років [12, с. 477]. Відповідно до Правил Макнатена можна виділити два варіанта формули неосудності. По-перше, обвинувачений може не усвідомлювати характер і властивості діяння; по-друге, усвідомлюючи це обвинувачений так чи інакше не розуміє, що чинить неправомірно [12, с. 480]. У кримінальному праві Англії юридичний критерій неосудності виражений лише інтелектуальним моментом, а саме: особа нездатна була усвідомлювати характер своїх дій, які суперечать закону.

Медичний критерій неосудності сформульовано як «психічна хвороба». Вона впливає не тільки на інтелектуальні можливості, а й на особистість загалом включно з її волею та емоціями. Головна проблема у тому, як відмежувати нормальну психіку від психічного розладу. Отже, необхідно довести, що в момент суспільно – небезпечного діяння мали місце: психічна хвороба, потьмарення свідомості в результаті хвороби і не усвідомлення природи та характеру дій, а саме їх хибності [13, с. 78 – 79].

Слід також зазначити, що психічна хвороба встановлювалася на основі медичних обстежень. Якщо обвинувачена особа визнавалася неосудною то вона поміщалася до психіатричного закладу або над нею встановлювалася опіка відповідно до ст. 37 – 1 Закону «Про психічне здоров'я» 1983 року [14, с. 62].

У Сполучених Штатах Америки (США) немає єдиної, загальнонаціональної кримінально – правової системи, що обумовлено особливістю американського федералізму. Основними джерелами кримінального права США є загальне (прецедентне) та статутне право. У середині ХХ ст. у США розпочався рух за реформу кримінального законодавства, і у більшості штатів до сьогоднішнього часу прийняті нові кодекси. Основою для прийняття цих кодексів був Зразковий Кримінальний кодекс США (1962 р.), який розроблений інститутом американського права, а тому не має офіційного характеру [15, с. 17].

На сьогодні в США існує дві формули неосудності: перша – базується на правилах Макнатена; друга – запропонована Зразковим КК США. Законодавче закріплення правил Макнатена

зводиться до практично дослівного відтворення в кримінальних кодексах штатів. Приміром, § 14 *КК Луїзіани* «обвинувачений внаслідок психічного розладу або психічного пошкодження нездатен був відрізнити хороше від поганого», § 40.15 *КК Нью – Йорка* «обвинувачений внаслідок психічного розладу або пошкодження був позбавлений можливості усвідомлювати характер і наслідки скоєного або те, що його поведінка є злочинною» [12, с. 493]. Зразковий Кримінальний кодекс США містить таке визначення неосудності: «Особа не несе відповідальності за злочинну поведінку, якщо під час здійснення такої поведінки вона внаслідок психічного розладу або неповноцінності позбавлена у значній мірі можливості усвідомлювати злочинність своєї поведінки і погоджувати її з вимогами закону» (п. 1 ст. 4.01).

У порівнянні з правилами Макнатена ця формула неосудності має певні переваги. По – перше вона враховує обидві ознаки юридичного критерію, і по – друге менш категорична оскільки не вимагає того, щоб у результаті психічного розладу або неповноцінності особа повністю була позбавлена здатності усвідомлювати або погоджувати свою поведінку з вимогами закону, а тільки у значній мірі. Зазвичай винесення вердикту «не винний з причини неосудності» тягне за собою направлення особи на лікування до психіатричного закладу закритого типу [15, с. 141 – 143].

Закон про кримінальне право Ізраїлю 1977 р. передбачає у ст. 34 хет, що «особа не підлягає кримінальній відповідальності за скоєне нею діяння, якщо під час діяння внаслідок психічної хвороби або розумового дефекту не могла: (1). розуміти того, що вона скоєла або розуміти порочність такого діяння; чи (2). втриматись від вчинення такого діяння» [16, с. 53].

На відміну від країн романо-германської правової системи, де джерелом права є закон, законодавство англосаксонської правової сім'ї базується на судових прецедентах, тобто норми сформульовані суддями в їх рішеннях. Судді, на відміну від законодавців, не приймають рішень загального характеру розрахованих на майбутнє, а вирішують конкретний спір.

Виділяють також **систему соціалістичного права**, в якій раніше розглядали, насамперед право СРСР. Однак після розпаду СРСР ця система перебуває у кризовому стані і в ній виділяють тільки національні правові системи деяких країн (Китаю, Куби, Північної Кореї).

У *КК Китайської Народної Республіки (КНР)* 1997 року у ч. 1 ст. 18 йдеться про те, що «особи, які страждають психічними захворюваннями, за негативні наслідки, що з'явилися в момент коли вони не усвідомлювали свої дії та не могли керувати ними, не підлягають кримінальній відповідальності: однак члени їх сімей або опікуни зобов'язані посилити контроль за цими особами і забезпечити їх лікування» [17, с. 21-22].

У *КК Куби* 1979 року неосудність передбачена в ч. 1 ст. 20 КК. Ця стаття розміщена у Главі 3 «Про обставини, які звільняють від кримінальної відповідальності», а саме в першій її секції «Про психічну хворобу». У ній вказується, що «особа

звільняється від кримінальної відповідальності якщо в момент скоєння злочину вона знаходилась у стані неосудності, а саме тимчасового психічного розладу або розумової відсталості, і якщо в силу цих причин не могла керувати своїми діями і поведінкою» [18, с. 43].

На теперішній час у науці окремо вивчаються правові системи постсоціалістичних країн, до яких відносять також країни – колишніх республік СРСР [11, с. 446, 450]. Відзначимо, що із 15 країн – колишніх республік СРСР у КК 12 з них (включаючи Україну) передбачена стаття з однойменною назвою «Неосудність»: *Азербайджанської республіки* (ст. 21) [19, с. 14], *Республіки Білорусь* (ст. 28) [20, с. 102], *Республіки Вірменія* (ст. 25) [21, с. 83], у *КК Грузії* назва статті про неосудність дещо конкретизована (ст. 34 «Неосудність внаслідок психічного захворювання») [22, с. 105-106], *Республіки Казахстан* (ст. 16) [23, с. 41-42], *Латвійської Республіки* (ст. 13) [24, с. 14-15], *Литовської Республіки* (ст. 17) [25, с. 131-132], *Російської Федерації* (ст. 21) [26, с. 28], *Республіки Таджикистан* (ст. 24) [27, с. 42], у *КК Республіки Узбекистан* норма про неосудність закріплена у статті з протилежною назвою (ст. 18 ч. 2 «Осудність») [28, с. 62-64], *Туркменістану* (ст. 23) [29, с. 10], *Республіки Молдова* (ст. 23) [30, с. 7-8].

Уявляється доцільним провести аналіз статей про неосудність. Медичний критерій формули неосудності у більшості КК окреслений за допомогою формулювання: «хронічне психічне захворювання, тимчасове порушення психічної діяльності, слабоумство або інше психічне захворювання» (Азербайджанська республіка, Республіка Білорусь, Республіка Таджикистан, Російська Федерація, Республіка Казахстан, Грузія, Республіка Вірменія, Республіка Узбекистан). У КК Литовської Республіки вказується на «психічні розлади», у КК Республіки Молдова – на «хронічне психічне захворювання, тимчасовий психічний розлад або інший хворобливий стан», у КК Латвійської Республіки на – «розлад психічної діяльності або слабоумство», у КК Туркменістану – на «психічне захворювання, тимчасовий хворобливий психічний розлад або слабоумство».

Визнання особи неосудною є підставою для призначення примусових заходів медичного характеру. У більшості КК розглянутих країн (Азербайджанська республіка, Республіка Вірменія, Грузія, Республіка Казахстан, Литовська Республіка, Республіка Таджикистан, Російська Федерація, Латвійська Республіка, Республіка Молдова, Республіка Узбекистан, Республіка Білорусь). До них відносять: амбулаторне примусове лікування, примусове лікування у психіатричному стаціонарі загального типу, примусове лікування у психіатричному стаціонарі спеціалізованого типу, примусове лікування у психіатричному стаціонарі спеціалізованого типу з інтенсивним спостереженням.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок, що на цей час поняття неосудності у різних формулюваннях існує в усіх основних правових системах, у тому числі в кримінальному законодавстві країн – колишніх республік Союзу

РСР. Використовуючи різні підходи для опису нездатності особи до усвідомлено – вольової поведінки під час вчинення суспільно – небезпечного діяння, законодавці різних держав використовують різні формули неосудності, і визначають особливості визнання особи неосудною. Проведений порівняльний аналіз дає можливість враховувати отримані результати для вдосконалення норми про неосудність в кримінальному законодавстві України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.В. Гавриш та ін.; за заг. ред. В.Т. Малярєнка, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Видання друге, перероблене та доповнене. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2004. – 1152 с.
2. Давид Р., Жоффе-Спинози К. Основные правовые системы современности: Пер. с фр. В.А. Туманова. – М.: Международные отношения, 1998. – 400 с.
3. Уголовный кодекс Франции / Науч. редактирование канд. юрид. наук. доц. Л.В. Головки, канд. юрид. наук. доц. Н.Е. Крыловой; перевод с французского и предисловие канд. юрид. наук. доц. Н.Е. Крыловой. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 650 с.
4. Уголовный кодекс ФРГ / Пер. с нем. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2001. – 208 с.
5. Уголовный кодекс Швейцарии / Пер. с нем. – М.: Изд.-во «Зерцало», 2000. – 138 с.
6. Уголовный кодекс Испании / Под ред. и с предисл. Н.Ф. Кузнецовой и Ф.М. Решетникова. – М.: Зерцало, 1998. – 218 с.
7. Уголовный кодекс Республики Польша / Пер. с польск. Барилевич Д.А. и др.; Под общ. ред. Н.Ф. Кузнецовой. – Мн.: Тесей, 1998. – 128 с.
8. Уголовный кодекс Голландии / Науч. ред. Б.В. Волженкин, пер. с англ. И.В. Мироновой. 2-е изд. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 510 с.
9. Уголовный кодекс Дании / Под ред. С.С. Беляева. – М.: б/и, 2001. – 172с.
10. Уголовный кодекс Швеции / Перевод с англ. УК Швеции по состоянию на 1 мая 1999 г. С.С. Беляева. – М.: МГУ им. М.В. Ломоносова, 2000. – 167 с.
11. Марченко М.Н. Сравнительное правоведение. Общая часть. – М.: «Зерцало», 2001. – 560 с.
12. Есаков Г.А. Англо-американское уголовное право: эволюция и современное состояние общей части: монография. – М.: ТК Велби Преспект, 2007. – 736 с.
13. Лейленд Питер Кримінальне право: Злочин, покарання, судочинство (Англійський підхід) / Пер. с англ. П. Тарашука. – К.: Основи, 1996. – 207 с.
14. Никифоров А.С. Ответственность за убийство в современном континентально-европейском и англо-американском уголовном праве // ПРАВО И ПОЛИТИКА. – 2000. – №8. – С. 59 – 79.
15. Козочкин И.Д. Уголовное право США: успехи и проблемы реформирования. – СПб.: «Юридический центр Пресс», 2007. – 478 с.
16. Закон об уголовном праве Израила / Предисловие, пер. с иврита: магистр права (LLM) М. Дорфман; науч. ред. к.ю.н. Н.И. Мацнев. – СПб.: Изд.-во Р. Асланова «Юридический Центр Пресс», 2005. – 412 с.
17. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики / Под ред. А.И. Коробеева, пер. с китайского Д.В. Вичикова. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 303 с.
18. Уголовный кодекс Республики Куба / Пер., вступ. ст. и ред. заслуж. деятеля науки РСФСР, проф. П.И. Грашаева. – М.: б/изд, 1983. – 277с.
19. Уголовный кодекс Азербайджанской республики. – Баку: Издательство «Юридическая литература», 2000. – 224 с.

20. Уголовный кодекс Республики Беларусь. – 2-е изд., доп. – Мн.: Национальный центр правовой информации Республики Беларусь, 2001. – 230 с.

21. Уголовный кодекс Республики Армения / Научн. ред. Е.Р. Азаряна, Н.И. Мацнева. Предисловие Е.Р. Азаряна. Перевод с армянского Р.З. Авакяна. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 450с.

22. Уголовный кодекс Грузии / Науч. ред. З.Г. Бигвава. Вступ. статья к.ю.н., доц. В.И. Михайлова. Обзор. статья д.ю.н., проф. О.Гамкрелидзе. Перевод с грузинского И. Мериджанашвили. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 409 с.

23. Уголовный кодекс Республики Казахстан / Закон Республики Казахстан от 16 июля 1997 года № 167 (Ведомости Парламента РК, 1997г., №15-16, ст. 211) / Предисловие министра юстиции Республики Казахстан, докт. юрид. наук, проф. И.И. Рогова. –СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 466 с.

24. Уголовный кодекс Латвийской Республики / Научн. ред. и вступ. статья канд. юрид. наук А.И. Лукашова и канд. юрид. наук Э.А. Саркисовой. Перевод с латышского канд. юрид. наук А.И. Лукашова. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 313 с.

25. Уголовный кодекс Литовской Республики / Науч. ред. проф. В. Павилониса; предисл. Н.И. Мацнева, вступ. статья В. Павилониса, А. Абрамавичюса, А. Дракшене; пер. с лит. В.П. Казанскене. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. – 470с.

26. Уголовный кодекс Российской Федерации (по состоянию на 1 мая 2006 года). – М.: Изд-во Эксмо, 2006. – 256 с.

27. Уголовный кодекс Республики Таджикистан / Принят Законом Республики Таджикистан от 21 мая 1998 года «О принятии Уголовного кодекса Республики Таджикистан». Введен в действие 1 сентября 1998 года Постановлением Парламента Таджикистана / Предисловие А.В. Федорова. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 410с.

28. Уголовный кодекс Республики Узбекистан (с изменениями на 15 июля 2001г.) Вступ. статья М.Х. Рустамбаева, А.С. Якубова, З.Х. Гулямова. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 338 с.

29. Уголовный кодекс Туркменистана. – Ашгабад: Туркменистан, 1997. – 134 с.

30. Уголовный кодекс Республики Молдова. – Кишинев: б/изд., 2002. – 112 с.

УДК: 343.24

КОНЦЕПЦІЯ СУВОРОЇ (АБСОЛЮТНОЇ) КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ОБ'ЄКТИВНОГО СТАВЛЕННЯ У ВИНУ В КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ США

Полянський Є. Ю.,

доцент кафедри кримінального права,
докторант Національного університету
«Одеська юридична академія»

Анотація: У статті проаналізовано одну із форм реалізації об'єктивного ставлення у вини в кримінальному праві США – так звану концепцію суворості, або ж абсолютної відповідальності. В деяких випадках американське кримінальне право вважає допустимим не встановлювати суб'єктивну сторону злочинної поведінки, при цьому достатньою підставою кримінальної відповідальності вважається лише факт вчинення злочинного діяння. Безумовно, такий підхід є доволі дискусійним, тому в статті він піддається обґрунтованій критиці.

Ключові слова: кримінальне право США, об'єктивне ставлення у вини, суворості (абсолютна) відповідальність, підстави кримінальної відповідальності.

Анотация: В статье проанализирована одна из форм реализации объективного вменения в уголовное право США – так называемая концепция строгой, или же абсолютной ответственности. В некоторых случаях американское право считает допустимым не устанавливать субъективную сторону преступного поведения, при этом достаточным основанием уголовной ответственности считается факт совершения преступного деяния. Безусловно, такой подход является достаточно дискуссионным, потому в статье он обосновано критикуется.

Ключевые слова: уголовное право США, объективное вменение, строгая (абсолютная) ответственность, основания уголовной ответственности.

Annotation: A specific form of objective imputation standard in US law and doctrine – strict criminal liability is analyzed in the article. In some cases American criminal legislation assumes possibility to ignore mens rea of criminal behavior, the actus reus is considered to be sufficient prerequisite of liability. Such approach is rather problematic, that's why it's reasonably criticized in the article.

Key words: U.S. criminal law, objective imputation, strict (absolute) liability, prerequisites of criminal liability.

У системі кримінального права США широко розповсюджений інститут так званої суворості, або ж абсолютної, відповідальності. Його зміст полягає у відмові від сукупності традиційних підстав кримінальної відповідальності, якими в англо-американській правовій традиції і вважаються actus reus та mens rea. В свою чергу, цілком достатньою підставою суворості відповідальності визнається передбачене кримінальним законом діяння, але без

урахування суб'єктивної складової поведінки особи. В результаті зі змісту підстав кримінальної відповідальності повністю вилучається вина як психічне ставлення особи до своїх дій. На відміну від творців інших доктрин об'єктивного ставлення у вини в американському праві, ідеологи концепції суворості відповідальності не займалися пошуками «інших шляхів» обґрунтування відповідальності особи за об'єктивними критеріями, а винайшли певне «солімонове рішення» та взагалі виключили вини з кола питань, які мають юридичне значення.

© Полянський Є.Ю., 2013